

УДК 821.161.2.02(477.83/86)''18''':008(091) М.Шашкевич

**«... ЖИВИЙ МОТОР, ЩО ПРИЛУЧИВ
ГАЛИЧИНУ ДО ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РУХУ...»
(У 200-ЛІТНІЙ ЮВІЛЕЙ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА:
ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ І СЬОГОЧАСНІ
ПРОБЛЕМИ...)**

Тарас Салига

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів 79000, Україна*

Це літературознавчий портрет Маркіяна Шашкевича в оцінках його творчості найавторитетнішими дослідниками різних часів. Автор статті зводить у «конфлікт» дискусійні погляди на творчість галицького Будителя, щоб таким способом суперечливість оцінок та глибше проаналізувати роль М. Шашкевича в історії нашої культури.

Ключові слова: маніфест, «Руська трійця», шашкевичезнавство, народ, просвітництво, галицька Україна, ідеалізм, нарис, стаття, культура, слово.

I.

1943 року «Краківські вісті» вмістили статтю Луки Луціва «Талант, що згас передчасно», присвячену століттю з дня смерті Маркіяна Шашкевича, у якій він нагадував, що «того року минала сотня літ, як у важких злиднях, стративши зір і слух, на бідній парохії замкнув очі свої навіки Маркіян Шашкевич на 32-му році життя...» [8]. До цієї статті звертають не з мотиву черговий раз наголосити на страдницькій Шашкевичевій долі, а тому, що в ній Л. Луців звів у відкритий конфлікт, суперечливі між собою оцінки, себто оцінки Івана Франка та молодого критика й літературознавця Миколи Євшана (Федюшка). Оскільки праці Миколи Євшана, як і Л. Луціва, в радянський час перебували під спецфондівськими замками, то, зрозуміло, шашкевичезнавці не могли їх трактувати.

Про М. Шашкевича, як основного співтворця «Русалки Дністрової» І. Франко завжди висловлювався з найвищим пієтетом. Ще зовсім молодим, 1878 року, двадцятидволітній І. Франко зумів збагнути основний ідейно-змістовий сенс «Русалки Дністрової», тлумачення якої в його оцінках і досі залишаються аксіоматичними. Зокрема, він писав: «...якесь неясне, а сильне чуття, ніжне і інстинктовне, як чуття дитини, котра рветься на волю силою вродженого потягу, не аргументуючи, не роздумуючи, не розуміючи навіть докладно, як виглядає та воля. Це ніжне чуття, мов запах лугів на провесні, охоплює кожного читача. Це її найбільша найреволюційніша ціха» [12, с. 92].

У наступних працях, де йшлося про М. Шашкевича, І. Франко «узаконував» себе попереднього, він не тільки «ратифікував» свої раніше висловлені погляди на постать М. Шашкевича, але значно доповнював їх. Скажімо, в рецензії на працю В. Коцовського «Пам'яті Маркіяна Шашкевича», він доводив: «Новою супроти давнішого галицько-руського письменства є не тільки мова, гарна і чистонародна. Щодо мови у нього були попередники ще у XVIII віці, автори «світської політики» і полународних пісень дворацьких, котрих купа як пісні народні увійшла в збірнику Вацлава з Олеська. Новим був дух Шашкевичевої поезії – свіжий і оригінальний; новим був той індивідуальний, суб'єктивний характер, що дає нам мужність із-за кожного твору, і-за кожного стиха бачити особистість поета, його симпатичну вдачу і щире серце. В Шашкевичевих віршах у нас перший раз повіяло духом поезії XIX віку; давня “мова богів”, як колись називано поезію, тут сталася кристалізованою, очищеною мовою людського серця, зверненого безпосередньо до сердець всіх інших людей... – і се його велика інновація в галицько-руській поезії, се засновник справді нової, справді народної школи літературної» [13, с. 249–250].

Оцінюючи твори М. Шашкевича, І. Франко акцентував на культурно-історичній непроминальності, оскільки вони, окрім всього іншого, відіграють важливу роль зв'язку у безперервності та тягlostі національно-духовного поступу. Він казав: «...нитка, що нас лучила з минувиною, ніколи не переривалася, бо якби раз перервалася, то вже би нам і був капут... Звісно, минувина сягає дуже давніх часів... ся минувина не могла пройти без сліду, бо ж її витвором є вдача, спосіб життя, мова, історія народу» [13, с. 253].

В інтерпретації творчості М. Шашкевича в естетиці Франка-літературознавця, як спостерегла Ярослава Мельник, домінує теза зв'язку «національної самобутності літератури зі світовим літературним процесом» [10, с. 67]. Прихильник «високої артистичної літератури та супротивник низької, народницької», воївник проти епігонства, «безкомпромісний полеміст у захисті власного людського “я”, для якого теж вельми важливим був європейський художньо-естетичний контекст, Микола Євшан 1911 р., тобто в соту річницю від дати народження М. Шашкевича, у статті «Свято Маркіяна Шашкевича» заперечував оцінки І. Франка. Він вважав, що «Маркіян Шашкевич для нас не остався нічим іншим як датою хронологічною», що навіть «при найбільшій своїй симпатичності і при всіх тих прикметах, в які убрала його традиція, він нічим іншим для нас бути не може...», що він «індивідуальність зовсім не сильна», щоб «стати реформатором рідного письменства...», що він «із типів, які по кожній сильнішій струї лишаються, як намул лишається після вилу ріки. Вони чують свою духову спільність, з тою минувиною течією, але, з другого боку, занадто анемічні та безсилі, щоб пробиватися самим через нетрі життя і чути себе над ними панами» [2, с. 41].

Така оцінка, до речі, теж 22-літнього Миколи Євшана, сьогодні слушно вважає Микола Ільницький, «спростована часом». Однак, думаю, це не означає, що вона при бібліографічній «інвентаризації» мусить бути знята із наукового вжитку, адже «вагомість того, що зробив Шашкевич, надто велика, щоб факти її негативної оцінки могли применшити їх роль» [4, с. 365]. М. Ільницький

зазначив, що Євшанову публікацію «Свято Маркіяна Шашкевича» не треба «сприймати як літературознавчу студію, а радше як естетичний маніфест речника нового літературного покоління» [4, с. 365], скажімо, в ряді маніфесту молодомузівців чи Семенкових маніфестів – футуристичних. І справді Микола Євшан став молодомузівським продовженням, речником нової естетичної «ідеології», що конфронтувала з усталеними правилами, з традицією.

Власне, керуючись цим, Микола Євшан стверджував, що поезія М. Шашкевича «була сліпим наслідуванням, слабою копією, без дальших горизонтів і дороговказів на будуче. Вона не дала змісту нового, ані воскресила національної думки, тільки форма його творчості, те, що він піддався могутій течії народної мови, показала як дальшу консеквенцію потребу нового змісту. Але сього довго треба було ждати після смерті» [2, с. 44]. Щедро обдарований Микола Євшан розумів, що «талант – це вісь, довкола якої обертається все..., що талант розпочинає новий напрям літературного життя, звертає в інший бік головне русло літературної хвилі, кидає клич нового мистецтва, талант кладе свою печать на духовне життя покоління, назначує лінію розвою на роки, десятиліття...» [2, с. 291]. На жаль, Микола Євшан, перебуваючи в руслі нової модерністичної хвилі, при своєму ентузіастичному «хатянському» «віросповіданні» не спромігся побачити в Шашкевичевій поетиці оновітненого естетизму, вважаючи його сліпою копією європейського романтизму.

Франкова шашкевичезнавча концепція аргументована і впливає ще із багатьох, окрім вище названих, інших його публікацій, наприклад, «Таємні зв'язки політичні в Галичині від року 1833 до р. 1841 року», «Азбучна війна в Галичині в 1959 році», «Панщина та її скасування 1848 року в Галичині». Зрозуміло, що Сергій Єфремов як історик літератури, який значно пізніше писатиме про М. Шашкевича, знав усі попередні оцінки його творчості – оцінки, які «виставляли» галицькому будителю Б. Лепкий, М. Тершаковець, К. Студинський, О. Бабій, М. Возняк, Я. Ярема, В. Родзикович, В. Щурат, І. Брик, Ф. Колесса та багато інших знакових поціновувачів, їх по-своєму узагальнював. У загальному вони були майже співзвучні між собою, а інколи переповторювались. Та це переповторення мало свою потребу. Якщо, скажімо, Б. Лепкий у 1912 році, пишучи нарис «Маркіян Шашкевич», у чомусь «вторив» Франкові, то це звучало як потвердження істини, попередніх оцінок. Зокрема Б. Лепкий зазначив: «Поезія Маркіяна Шашкевича була не йно в його писаннях, але й в учинках. Він *перший* вивів нас, *галичан*, з зачарованого галицького кола *поза галицькі рогачки на широкий* шлях українства. Він розширив таким чином наші виднокруги в безконечність. Для *галицької України зробив те, що роблять генії для свого народу* – вказав нам шляхи поступу» [5, с. 105].

Згодом у загальному курсі «Історії українського письменства», узагальнюючи всіх своїх попередників і в основному, апелюючи до І. Франка, С. Єфремов мав підстави на твердження: «“Русалка...” зробилась вістункою нового письменства в Галичині, а Шашкевич – першим письменником отого нового письменства, тим живим мотором, що прилучив закордонну Україну до всеукраїнського національного руху. Ідеї Шашкевича... зробились підвалиною всього громадського життя для наших земляків закордонних... Письменницький

хист Шашкевича не виявивсь повною мірою через прикрі обставини його особистого життя та дочасну смерть... Була це натура наскрізь лірична з нахилом до романтизму., в особі автора змарнувався визначний лірик, якому нещаслива доля не дала розвинути на повну силу» [3, с. 110].

А якщо у цьому контексті наголошувати на постаті М. Шашкевича, то варто сказати, що вимогливий Юрій Шерех у дослідженні «На риштуваннях історії літератури», до речі, високо поцінуючи працю Д. Чижевського, зробив йому докір: «Шкода, що промовчано перлину ранньої романтичної прози – “Олену” Маркіяна Шашкевича» [17, с. 370].

До сказаного вельми суттєво додати, що під час святкування сотої річниці від народження М. Шашкевича на Личаківському цвинтарі після панахиди митрополит Андрей Шептицький у проповіді сказав: «Рідко кому дане в довгі літа по смерті збирати довкола свого гробу представників цілого свого народу. Великі заслуги, великий талант, навіть великі діла на те не вистачають. І великих людей могили коротко по їх смерті присипує порох забуття, а цієї могили не забуде нарід довгі століття, бо збирати його буде коло неї велике ім'я, що перед роками було могутим товчком цілого нашого відродження, а днес є для нас і на віки остане криницею живої цілющої води, що зрошує лани нашого церковного і народного життя і все відсвіжує зелень надії на будуче...

В українськiм патріотизмі галичан мало історичних традицій, мало державної політичної гадки, але зате визначне, характеристичне, елементарне стремління в народ! Всі маємо те переконання, що люд – це наша сила, що праця для нього – наше завдання, що його добро – наша будучність... Іти в народ, щоб його просвітити, щоб його спасати, за нього вмирати, це наш ідеал, це праця нашого духовенства...» [16, с. 192] Оцінка митрополита А. Шептицького мала резонансне значення не лише поміж духівництва, але у світському середовищі. А. Шептицький назавжди скасовував критичну опінію на М. Шашкевича попереднього митрополита Михайла Левицького та його дорадника і цензора професора університету Венедикта Левицького, котрі свого часу виступили проти шашкевичівської «Зорі», не допускаючи її до друку. Колишній січовий стрілець, літературознавець із української діаспори Л. Луців з цього приводу висловився, що «самі такі українці: Митрополит і його цензор (обидва Левицькі) не розуміли, яке велике значення має для розвитку українського народу і його Церкви українська народна мова» [7, с. 18].

Якщо б М. Шашкевич був «не сильною натурою» (як його сприйняв Микола Євшан), то звідки у нього набралосся снаги та хисту, щоб першим у Галичині для церковних проповідей ввести живу українську мову, за що розлючені поляки хотіли його знищити фізично. Адаже до нього (та ще довго після нього) проповіді проголошували латинською або польською чи німецькою мовами. Виголошувати проповіді по-українськи щонайменше означало ризикувати духівничою кар'єрою. Це могли собі дозволити відчайдушні сміливці. Степан Шах у монографії «О. Маркіян Шашкевич та галицьке відродження» на підставі відповідних джерел до цих «перших хоробрих» зачисляє Якова Геровського, Юліана Величковського, Романа Пасічинського і Рудольфа Моха.

«Свшан, – повертаюсь до Л. Луціва, – домагався від Шашкевича, щоб той “робив революцію”, подібно, як воно діялося тоді в деяких краях Європи... Українське слово в церкві, українська мова в “Русалці” – це й була революція в тодішніх наших умовах» [6, с. 277]. Усвідомлюючи роль і значення рідної мови в духовному просвітництві народу та його національному становленні, М. Шашкевич підготував «Читанку для діточок в народних школах руських». Вона була призначена для школярів, які навчались у школах, що існували при деяких парафіях. Прикро тільки, які Шашкевичева «Читанка» побачила світ аж у 1850 році. Через три роки було нове її видання. У 1836 році М. Шашкевич виступив проти абесадла polskiego на захист української азбуки.

У контексті дискусій, які свого часу розгортались у Галичині та українських центрах Європи щодо місця М. Шашкевича в духовно-культурному житті України, годиться зачитувати рядки із книги «Маркіян Шашкевич – на тлі відродження Галицької України» (1944), що належить перу о. Дамаскіна Поповича зі Словаччини. Зокрема такі рядки: «Якщо хто порівняв би літературну працю Маркіяна з подібною працею інших письменників, то не без підстави міг би спитати: “Чого ж бо ви його так величаєте й за що: за тих кілька стишків, мале оповідання, за переклад Євангелії і ще кілька дрібниць? Чого, святкуючи пам’ять найбільших своїх письменників, ставите його побіч Т. Шевченка та Ю. Федьковича? Він же ж між ними найменший!” Ото ж ні, не найменший! Вправді, він не дорівнює одному й другому, але ж Шевченко йшов дорогою вказаною Котляревським. Федькович жив далеко пізніше і не потребував уже думати, якою мовою писати, а Маркіян шойно мав шукати тої дороги і то в такій темноті, яка тоді налягала галицьку Україну в 30-тих роках ХІХ століття. Селянин був слугою пана, його гідність і мову зневажали; інтелігенція з роду українська говорила по-польськи й по-німецьки; шкіль не було; книжок окрім кількох написаних церковною мертвеччиною – не було. Зв’язку з Великою Україною майже не було ніякого; одно слово, ні мети життя, ні проводу. І от у ту непросвітну годину молодий бідний семінарист Маркіян Шашкевич, слабкий тілом та могутній духом, шукає дороги, ходить по бібліотеках, читає пильно, як живеться другим народам, і по довгих заходах і великих невзгодах життя видає – “Русалку Дністову”, – не в Галичині, а в Будимі на Угорщині. От у чім заслуга Маркіяна! Не так у його творах, а в тім, що надав мові селян вагу мови літературної, лежить його заслуга і за те ми його ставимо поруч Шевченка й Федьковича» [11, с. 29]. Нинішньому читачеві будуть цікаві й інші оцінки шашкевичезнавців, що опубліковані у не кожному доступних джерелах. Зокрема, історик Микола Чубатий в діаспорній «Свободі» писав: «Іскра Божа, кинена о. М. Шашкевичем між український нарід Галичини, була одначе сильніша, ніж слабе здоров’я її винахідника. Серед важких і неприяних для того новатора обставин, кілька літ пізніше, бо вже 7 червня 1843 р., спалив він своє повне ідеалізму життя на жертвеннику української батьківщини як свічку. Не стало головного стовпа відродження, розвалилася будівля “Руської Трійці”. Слабі характери, колись товариші Маркіяна, себто Яків Головацький та Іван Вагилевич, члени «Руської Трійці», зрадили ідеї юних днів. Зате гірчичне зерно Маркіяна росло щораз могутніше, щораз потужніше, аж до повного відродження народу, аж

до його найвищого ідеалу – власної держави, до вимріяної цілі – до самостійної України, що завершилась правним актом дня 22 січня 1919 р. А львіна часть цієї праці – це праця духових дітей Маркіяна Шашкевича» [14].

І Дамаскин Попович, і Микола Чубатий та інші пізніші шашкевичезнавці певне, що були зорієнтовані на наукові тлумачення постаті М. Шашкевича своїх попередників, а особливо на ґрунтовні праці Михайла Возняка, що були розкидані по різних періодичних виданнях. Правда, окремими книгами вийшли «Писання Маркіяна Шашкевича» (1912). Це академічне упорядкування його творів і академічна до них передмова. У 1941 році М. Возняк видав нарис «Маркіян Шашкевич» (151 с.). У нарис звичайно ввійшли спостереження та висновки із його статей, опублікованих на початку попереднього століття. Зокрема: «Слідами Маркіяна» (1911); «В пошуках за портретом Маркіяна Шашкевича» (1911); «З фольклорних занять Маркіяна Шашкевича» (1911); «Маркіян Шашкевич – як фольклорист» (1911); «Погляд на культурно-літературні зносини галицької України та російської в першій половині XIX ст.» (1911); «Писання Маркіяна Шашкевича і кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію» (1912); «До історії альманахів Маркіяна Шашкевича» (1912); «Століття читанки Маркіяна Шашкевича» (1936) та інших.

Досьогочасне шашкевичезнавство багате й розлоге. Постать поета-будителя трактували і високо оцінювали найславніші авторитети української літератури, культури, історії. Я тільки силуетно, навіть не в усіх найголовніших візіях, окреслив історико-літературознавчий портрет письменника, від дня народження якого йде двохсотий рік, переадресовуючи шашкевичівські будительські ідеї в наш час. На жаль, вони сьогодні не менш актуальні.

II.

Вставаймо! Шашкевич будить!

Сьогодні на Україну йде наступ з боку проросійських сил, що в Україні суцільно та наступ всіляких «затуліних» із кремлівського «отечества», де імперська естафетна паличка оросійщення України вправно передається від покоління до покоління. Вона нікому не випадає з рук уже сотні літ. Чужинецьких руйнаторів України збагнути не важко, бо їх ідея загарбницька, а злодіянь своїх доморощених денационалізаторів, що цураються роду, його мови, історії та культури, хоч розіпнись – не збагнеш. Навіть Лейба Бронштейн – Червоний Лев і фанатик світової революції, себто Лев Троцький, без якого трагічні сторінки європейської історії, а в тім й історії України першої половини XX ст. уявити важко, не був аж таким відкрито запеклим українофобом, як нині табачниківсько-колесніковський дует із бузиновими сателітами україноненависництва. До речі, 1937 року Л. Троцький спеціально українській політичній ситуації присвятив окрему статтю, в якій читаємо: «Українське питання, що його багато які уряди і багато які “соціалісти” й навіть “комуністи” намагалися забути чи відсунути у довгу шухляду історії, знову постало, тепер з подвоєною силою, на порядку денному. Нове загострення українського питання якнайтісніше пов’язане з виродженням Радянського Союзу

і Комінтерну, успіхами фашизму і наближенням нової імперіалістичної війни. Розп'ята між чотирма державами, Україна нині посіла у долі Європи те становище, яке займала у минулому Польща... Українському питанню суджено у ближчий період грати величезну роль у житті Європи... Ніде утиски, чистки і репресії і взагалі всі різновиди бюрократичного хуліганства не набували такого вбивчого розмаху, як на Україні, у боротьбі з сильними підспудними устремліннями українських мас до більшої свободи і самостійності. Радянська Україна стала для тоталітарної бюрократії адміністративною частиною економічного цілого і військової бази СРСР. Сталінська бюрократія, щоправда, зводить пам'ятники Шевченкові, але для того, щоб міцніше придушити цим пам'ятником український народ і змусити його мовою Кобзаря славити кремлівську кліку гвалтівників» [1]. «Здається під цими словами Троцького, – каже відомий історик і публіцист Сергій Грабовський, – могли би підписатись і Бандера з Лебедем та Шухевичем не кажучи вже про “шістдесятників”» [1].

Під цими словами мав би підписатися Президент України та Герої України, але так не є. На сьогоднішній день у нас більше двох сотень Героїв України (202), мається на увазі живих, а всіх нагороджених – 254. Питання риторичне: чи всі нині суцільно підписались би? Скажімо – Голова верховної Ради В. Литвин! Звичайно, В. Литвинові рідніші антиукраїнські маніпуляції, які він, не боячись Бога, підписує. Схоже, що більшість героїв Української Незалежної Держави забули слова Івана Котляревського: «Любов к Отчизні, де героїть – там вража сила не устоїть...»

Але, наче б навіщо зараз про все це говорити, якщо йдеться про М. Шашкевича? Так! Мене цей внутрішній сумнів також стримує та водночас спонукає не сумніватись, бо готуємося святкувати двохсотлітній ювілей Шашкевичеві, а вже більше як півтори століття тому прозвучали його будительські імперативи на порятунок мови, культури, народу, нації, а ми «самашедші» ще й досі, вульгаризуючи свою історію, дискутуємо (ганьба нам!) українське мовне питання. Навіть освічені та благородні росіяни з цього приводу обурюються. Російський поет і публіцист про українські та російські шляхи в історії Олексій Широпаєв каже: «Отже, “два братні народи”. Але кінець кінцем культурно-історичний генезис росіян і українців абсолютно різний, навіть протилежний. Ми, росіяни, звичайно, брати українцям, але брати, що піддалися деякій неприємній мутації. Ми небезпечні, неначе несемо в собі якусь руйнівну заразу, і тому нас інстинктивно стороняться всі, хто живе західніше – українці, прибалтійці, а тепер і білоруси. Зате Китай підходить до нас все щільніше.

Разом з ідеєю “двох братніх народів”, існує вже зовсім оскажена “концепція” ура-патріотизму “триєдиного українського народу”, що, нібито, складається з великоросів, малоросів і білорусів. Ця міфологема розсипається при першому ж уважному розгляді. Мовна близькість? Упевнений, що більшість з adeptів ідеї “триєдиного російського народу” не зможуть зрозуміти велику частину розмовних фраз українською мовою. Мовні відмінності між росіянами та українцями очевидні та значні. Мови у них, звичайно, споріднені, але, скажімо, сербська мова теж вельми близька з російською, проте нікому з нормальних людей не приходиться в голову вважати сербів і росіян одним народом. До речі, у

сербів і хорватів мова взагалі одна і та ж, але народи ці, не дивлячись на спільний слов'янський корінь, зовсім не братні, а цивілізаційно різноспрямовані. ... Нам, росіянам, пора усвідомити, що здобуття Україною незалежності – глибоко закономірне. Це історична справедливість, з якою необхідно не просто змиритися, – нам треба її зрозуміти і прийняти. Розуміння, що Україна справді інша країна, справжній закордон – ось ключ до нашого самопізнання, самокритики і самозвільнення, передумова зародження нової російської ментальності без імперських і антизахідних стереотипів. Якщо це станеться, все наше бачення історії і світу зміниться. Україна ніби ставить перед нами, росіянами, дзеркало. Треба чесно і безстрашно вгледітись в нього. І, як сказано в нашій же, російській, приказці, “на зеркало неча пеня...”» [18].

Це думки росіянина, котрі адресовані братам по крові, але не духу – російським шовіністам, яких, на жаль, ніколи мало не було. І в шашкевичеві часи, і пізніше москофільство було адекватне російському шовінізму, множилось і процвітало. Москофільство чи русофільство, до речі, первісно мовно-літературна, а потім суспільно-політична течія серед української інтелігенції виникла у Галичині саме в добу появи «Руської трійці», себто в першій половині XIX ст. Особливо міцно москофільство закорінилося на Закарпатті, де почало воно проростати ще в кінці XVIII ст., внаслідок перебування російських військ в Угорщині 1849 року. Ідейними провідниками його були А. Добрянський, О. Духнович та І. Раковський, які аж до самозречення українності прагнули єднання з російською імперією та її культурою, сподіваючись від неї допомоги у боротьбі з угорцями.

У Галичині москофільство прищеплювалось особливо завдяки активній роботі професора Московського університету М. Погодіна – пропагандиста панславізму та етнічної і мовної одності Галицької «Руси з Великоросією». Він у другій половині 30-х років неодноразово бував у Львові і нав'язав контакти із Д. Зубрицьким, Я. Головацьким, Б. Дідицьким, І. Гушалевичем, С. Шеховичем та іншими. За погодинською теорією народну мову треба вживати у творах призначених тільки «для простолюдня», у виданнях для інтелігенції необхідно вводити мову російську або староруську – так зване «язичіє» (мішанку церковно-слов'янської, української і російської мов).

Не галичанин, а Сергій Єфремов про «визвольну» місію російськими братами Галичини в роки Першої світової війни писав: «За допомогою російської адміністрації й того гайвороння, що звідусіль злетілось на теплий труп добитої, здавалось уже, Галичини – зчинилась там справжня оргія обрусительства. Де з'являлося російське військо – там зараз же замовкали українські видання, зникали школи, нищились “Просвіти” і всі інші, навіть суто економічні організації, за вітром і з димом пожежі пускались пошматовані українські книжки. Справедливо завважив один з галицьких письменників, що мали ми добру оказію побрати практичну лекцію того, як то наші літературні пам'ятки пропадали... чому копії деяких наших пам'яток заховалися на далекій півночі, а в нас і сліду по собі не лишили (Вол. Гнатюк)... Руїна – це слово так знайоме з нашої історії – не тільки матеріальна, а й руїна культурна йшла слідом за переможною армією російською; пустеля запанувала на місці колишніх

культурних вогнищ... а серед тієї пустелі москвофільське гайвороння “насаджало” православіє та російську школу, силоміць неволею перетягало нещасних галицьких хлопів на «русскихъ и православныхъ», попереду позганявши з місць та на Сибір позасилавши усіх визначніших українських діячів...» [3, с. 318].

Як бачимо, усі, а не тільки Шашкевичеві часи в аспекті питань рідної мови, літератури, культури тощо багато в чому схожі із нашим сьогоденням. «Старшого» й «меншого» брата і далі іменують братами. Новітні москвофіли в єднанні мов і культур набули нового досвіду і свою політику ведуть ще агресивніше. Отже порада Олексія Шарапаєва, більш ніж доречна. Не тільки братам-росіянам треба заглядати в дзеркало..., але й дивитись у нього «самашедшим» малоросам, щоб бачити себе в натурі.

Рве душу «...запис дій і подій, компендіум фактів, – які зібрав та звів у систему Програміст у творі Ліни Костенко “Записки українського самашедшого”, – щоб хоч щось збереглося у пам’яті, що діялося на цій планеті». Але того, що відбувалось, що діялось із нами та навколо нас ми цураємось, не засвоюємо як досвід. Тому цьому Програмістові залишається констатувати: «А де ж наш український світ!». «Боротися за Україну, яка за себе уже не бореться?!». «Для чого їй (Україні!), цікаво, була Незалежність? Щоб потрапити у нову залежність, вже не лише від чужих падлюк, а й від своїх власних негідників?! Щоб дивитись безпорадно, як її продають, розкрадають, компрометують в очах усього світу».

Амплітуда роздумів від часів М. Шашкевича до сьогодні – тобто крізь майже двохсотлітній простір української літератури, крізь наш велетенський духовний потенціал, аби стало очевидним те, що нині губимо, легковажно віддаємо на поталу іншим, втрачаючи себе, національну ідентичність навіть, якщо і святкуємо ювілеї видатних осіб, не виносячи із них для себе уроків – більше цього – їх відбуваємо ніби для «ока людського».

Скажімо, сьогодні вистачає тільки М. Шашкевича та «Руської трійці», щоб політичні анархісти не мали відваги ділити Україну на Схід та Захід. Але цим «політикам» треба було б знати, що М. Шашкевич, як і передова галицька інтелігенція стежили за культурним життям Великої України. Ще з 20-х років І. Котляревський був популярний на західних землях України. Поезії Л. Боровиковського, О. Бодяньського, Ієремії Галки (М. Костомарова), Є. Гребінки, П. Куліша, В. Забіли, Г. Артемовського, М. Петренка як тільки з’являлись у світ – у Галичині мали вдячних шанувальників. Та про це написано сотні досліджень. В одному із таких відомий шашкевичознавець Михайло Шалата описав приїзд харківського професора Ізмаїла Срезневського до Львова 19 липня 1842 року, де пробув дев’ятнадцять днів: «Місто йому сподобалось, проте в листах він не приховував незадоволення тим, що “польська мова тут панує, по-німецьки говорять урядники, по-українськи – простий люд, що приходить із сіл”» [15, с. 105]. Тоді ж Яків Головацький присвятив І. Срезневському поезію:

Руський з руським повстрічався
Руський з руським привітався...
Хоть з далекої України,
Хоть з далекої родини

Вже один другому брат!
 Изв'яжімся, руські діти,
 Час вже нам відмолодіти!
 Свою пісню заспіваймо,
 Свої сили добуваймо,
 Та все піде влад!

А перед цим М. Шашкевич у думі «Побратимові, посылаючи йому пісні українські» зронив із серця слова: «Аж мило згадати, як то серце б'єт-ся, // Коли з України руская пісенька // Так мило, солодко вколо серця вет-ся».

Якби не розпиналися «ботокуди» москофільсько-шовіністичного гарту, котрі, нехтуючи мораллю та здоровим глуздом, беруть собі на озброєння табачниківсько-бузинівську цинічну демагогію щодо історії та культури західної території України, щоб усе тут вульгаризувати та фальсифікувати. Про таких, як вони не скажеш: «що не голова – то розум», бо вони усі на українофобський копил. Якщо й йдеться про історичну культуру Галичини, то й неопіти грачівсько-чечетівського кшталту та всілякі симоненківсько-вітренківські денаціоналізатори у **Незалежній Державі Україна** мали б «потроху прозрівати», якщо вони не політичні гендлярі з московської «толкучки»? ...Але не прозрівають! ...Чому б їм, цим затятим антигаличанам, а отже антиукраїнцям, не вчитатися та зятати слова великого поета і великого знавця української історії й культури Євгена Маланюка: «Не треба бути фаховим істориком, – він їм тлумачив, – щоб зважувати й оцінювати значення Львова й Галичини в цілості історичного і культурного процесу нашого народу й Батьківщини. Вистачить лише пригадати нашу Козацьку (ніби дуже таку “наддніпрянську”, бо то й степ, Січ і Чорне море) Добу і усвідомити собі місце народження всіх тих Ставровецьких, Галятовських, Плетенецьких, Беринд та інших аж на тім, що ту добу очолив Петро Конашевич Сагайдачний (із Галицьких Кульчиць! – Т. С.). Лабораторією Козацької Доби була Західна половина нашої всеукраїнської “еліпси”: ґрунт Галицько-Володимирської Держави, Остріг і Львів, а Галичина – найголовніше, бо то вона видала галерею фундаторів нашого Бароко. А не забуваймо, що й старший Хмель вчився в Галичині...» [9, с. 365].

З безлічі подібних фактів і складається наша Історія, колись розполовиненої, але тільки кордонами, які намалювали на мапі дві сусідні імперії та, які не змогли і ніколи не зможуть розірвати навпіл українського серця. Україна одна! І М. Шашкевич творив для неї!

Список літератури

1. *Грабовський С.* Україна. Революція. Троцький / С. Грабовський // День. – № 9–10 п'ятниця–субота, 21–22 січня 2011.
2. *Євшан М.* Критика. Літературознавство. Естетика / М. Євшан. – К.: Основи, 1998.
3. *Єфремов С.* Історія українського письменства: у двох томах / Сергій Єфремов. – Нью-Йорк, 1991. – Т. II.
4. *Ільницький М.* Стаття Миколи Євшана «Свято Маркіяна Шашкевича» / М. Ільницький // Шашкевичіана. – Львів; Броди; Вінніпег, 1996. – Вип. 1–2.
5. *Лепкий Б.* Маркіян Шашкевич / Б. Лепкий. – Коломия: «Галицька накладня», 1912.

6. *Луців Л.* Література і життя / Л. Луців. – Джерзі Сіті; Нью-Йорк, 1975.
7. *Луців Л.* Маркіян Шашкевич / Л. Луців. – Нью-Йорк, 1963.
8. *Луців Л.* Талант, що згас передчасно / Л. Луців // Краківські Вісті. – Ч. 174, 175. – 11–12 серпня, 1943.
9. *Маланюк Є.* Львів і Галичина / Є. Маланюк // Маланюк Є. Книга спостережень / Є. Маланюк. – Торонто; Онтаріо, 1966. – Т. 2.
10. *Мельник Я.* Іван Франко про Маркіяна Шашкевича / Я. Мельник // Шашкевичіана. – Львів; Броди; Вінніпег, 1996. – Вип. 1.
11. *Попович Д.* Маркіян Шашкевич – на тлі відродження Галицької України / Д. Попович. – Альберта : Видавнича спілка о. о. Василян у Мондері, 1944.
12. *Франко І.* Критичні письма о галицькій інтелігенції / І. Франко // Франко І. Зібр. творів : у 50 т. / І. Франко. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. 26.
13. *Франко І. М.* Шашкевич і галицько-руська література / І. Франко // Франко І. Зібр. творів : у 50 т. / І. Франко. – К. : Наукова думка, 1981. – Т. 29.
14. *Чубатий М.* Повне ідеалізму життя / Микола Чубатий // Свобода, 8 червня 1943 р.
15. *Шалата М. Й.* Маркіян Шашкевич / М. Й. Шалата. – К. : Наукова думка, 1969.
16. *Шах С. О.* Маркіян Шашкевич та галицьке відродження / С. Шах. – Париж; Мюнхен, 1961.
17. *Шерех Ю.* Пороги і Запорожжя / Юрій Шерех. – Харків : Фоліо, 1998. – Т. 1.
18. *Широпаєв О.* Український та російський шляхи в історії : про два різні народи / Олексій Широпаєв // День. – № 232–233, 17–18 грудня 2010 р.

**«... LIVING ENGINE, ATTACH GALICIA FOR THE NATIONWIDE
TRAFFIC...»
(IN THE 200-YEAR ANNIVERSARY OF SHASHKEVYCH:
HISTORICAL AND LITERARY ASPECTS AND PRESENT-DAY
PROBLEM...)**

Taras Salyha

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv 79000, Ukraine*

This is literary portrait of Shashkevych in assessments of his work the most authoritative scholars of different times. The author of article brings in «conflict» controversial views on creativity Galician adherents, so as to remove the inconsistency of estimates and further analyze the role Shashkevych in the history of our culture.

Key words: manifesto, «Ruthenian Triad», people, education, Galician Ukraine, idealism, essay, article, culture, word

**«... ЖИВОЙ МОТОР, ЧТО ПРИОБЩИЛ
ГАЛИЧИНУ К ВСЕУКРАИНСКОМУ ДВИЖЕНИЮ...»
(В 200-ЛЕТНИЙ ЮБИЛЕЙ МАРКИЯНА ШАШКЕВИЧА:
ИСТОРИКО-ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИЙ АСПЕКТ И
СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ...)**

Тарас Салыга

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов 79000, Украина*

Это литературоведческий портрет Маркияна Шашкевича в оценках его творчества авторитетными исследователями разных времен. Автор статьи возводит в «конфликт» дискуссионные взгляды на творчество галицкого будителя, чтобы таким образом снять противоречивость оценок и глубже проанализировать роль М. Шашкевича в истории нашей культуры.

Ключевые слова: манифест, «Русская троица», шашкевичеведение, народ, просвещение, галицкая Украина, идеализм, очерк, статья, культура, слово.

Стаття надійшла до редколегії 03.02.2011
Прийнята до друку 10.03.2011

